

Landskap: *SMÅNE* Upptecknat av: *Ingemar Ingens*
Härad: *FROSTA* Adress:
Socken: *GÄRDSTÅNGA* Berättat av: *Nils Trulsson (Fars)*
Uppteckningsår: *1929* Född år i *Gärdstunga*

Uppteckningen rör *REGISTER Sid. 25.*

25. Sid

Jätten Finn.

De har ja hört talas ämm, menn ja ved ente ämm de e sanning. Jätten Finn.

Hann skolle jo hatt en gång ifrau Romeleklint å te Long, menn ämm de e nån sanning, de vet i helsike.

De har ja ässe hört - hodden i honda va de de passera - de va Domkyrko-
bygget.
nåck hann hade tjärkan nästan färi - så hade di sajt té -en: Finn,
sätt den stenen bätter in - - - å sin konne hann väll ente mer.
Tjärkan skolle allri ble färi sin. De bler honn jo allri hellor,
får di faur lappa po na all tid.

När ja va sjöttan aur, så tjente ja po itt ställe i Hällemby. Stenkast
emot
Å där po darras plan där va en stor sten, såmm va så stor såmm Holmby
kyrka.
hala dinne stuan, å där jick en rånn ronten ämm. Å denn påstó di,
ad Finen hade tad å slängt ifrau Romelikleklint å skolle slad ämm-
kúll Hällemby tjärka. Menn denn hade gaud udan ämm na. Menn där
va en rånn ämm stenen, precis liasåmm där hade vad itt bänn ämm-
kring denn. Hann skolle hatt slyngad stenen i itt bänn å skolle

Jätten Finn (forts.)

slad nör Hällemby tjärka, menn denn träffte ente.

Jätten
Finn.

Å när en sto ve denn stenen, så va där sikte precis te
Romeliklint. Denn ligger po ditta nämmsta stället, såmm ligger
åppad Tullbarrs. Hann hidde Jonas Hansen, såmm hade-d då.

Bäckahästen.

Ente i auen, menn ude i bäcken. Där ude där tala di möed Bäckahästen.
åmm bäckahästen. Åmm vi ville springa te bäcken sin de va
mårrt, så skrämd di våss me de, ad bäckahästen hann konne komma.

Di tala åmm, ad di hade ränt nöre po bäcken, glyttana. Å där
va en paug, såmm sau där lau en häst. Å hann klö åpp å satte se
på -en å skolle ria. Hann lau å hade benen onge se. Sin så
komm där fler. Hann ble längor å längor ettesåmm di komm. Te
sist så ble där en rå så lång. Så komm där en liden paug
springanes, å han sa: "Jösses kårs, sicken itt långt hårs." -
Så snart hann nämde Jésus - hann sa jo Jösses - så fårsvant
hästen, å paugana di lau po marken.

Där hade nåck bled plass te den lille åsse, åmm hann hade
teed stilla.

Bäckahästen (forts.)

Hann va antáglien vid. - Ja tror nästan ja har hört ed Bäckahästen.
en gång - en såmm skolle ta ing sina ög sent ämm kvällen -
å där hade hann faud fatt i bäckahästen. Näck va de, så när
hann kommor hemm te stalldören, så hade hann ente mer än
grimman. De har naturletvis ente vad nåd aned än den onde,
å denn hann jick jo här hann ville.

Ja tror nästan de ässe, ad ja har hört di skolle hatt -en
å tjört mä -en. Menn ja kommor ente ihu hont de jick te, de
kann ja ente fårklara. De konne nåck gau, bara di te stilla.
Hann hade väl lajt bisseled pó -en antáglien, å så länge hann
ente sa nåd visst or, så konne hann ente gau ifrau -en ijenn.

En mosse där det spökar.

Här e itt ställe här imenn väjen, å når en då kommor litta
långor te högor - å där har vad en måse - hann lau i Östra
Gårstanga. Å når di jick där ämm nättorna, så tore di ente gau
långor, får där jick en gobbe, såmm ente hade nåd hoed. Å når
ja va liden, så va ja så rädd får å gau där fårbi. Då va här
ingen hanlare, udan ja måtte gau te Hällemby å hanla.

Spöke i
en mosse.

Huvudlös
gestalt.

Denn måsen hann hör te itt prästabona-ställe. De hör åsse
hid te denne prästen.

Levau.

Levau hann bodde änna hænne ve Övesklåsstor. Hann bota många, Levau, en
undergörare.
denn. Hann konne ente va Ausoms-paugen konne, denn.

De va en kvinga, såmm va blen ovänn mä -en po nåd vis. Här de Levau
förvänder
va, de ved ja ente, menn honn hade drad se nygen å jick ijenom synen.
byen rent nygen. Honn tytte honn jick å vade i vann, menn så jick
honn äppe po lannsväjen. Di sa -ed, ad hann konne jöra-d.

Nä, nu jyvor ja; rent bar jick honn ente, menn honn hade kavlad
äpp änna te armana. Honn tytte honn vade i vann, menn så jick honn
po väjen. Menn de va spetåkel au Levau, såmm hann hade jort.

Ja, här va får i varden, de tror ja, här va sånna. Menn nu e
varden så äpplyst, så nu gaur ente ded. Di paståur jo, ad här va en
bog, såmm di studéra. De va svartkånstbogen.

Jöns Levau, en fiskare, som bodde i ett Övedskloster underlydande
hus i Harlösa s:n, Frosta h:d; död vid hög ålder i början av 1900-
talet. Han ansågs kunna mer än andra och hade förmåga att ställa till
både ont och gott. - Jfr Högbergs "Den stora vreden", där Marcks v.
Württemberg kunde ställa om, att fruntimren trodde de gingo i vatten
och drogo upp kjolarna över huvudet. - Upptecknarens anm.

Åsumspågen.

Jo får hälsenbarr. Här va en samm bodde hånne ve Sjöbo - Åsums-
di kalla-n får Ausoms-Larsen - denn hann va varkelien dokti. pågen.
Denn har ja vad hos. Menn nu e hann dö får många aur sin.

Ja jick ve Östorgaur då; så va de po vintoren. Här va Olycksfall.
kommen så meen sny, så tödde de å så frös de, så ble de glatt
å gau. Ja jick å bar säcka ifrau taskan, å ja skrena po gauren
me en säck. Vi hade ente bonged får säckana, får de skolle gau
lättare å stöva ud dämm. Å ja tytte ja konne ente slänga säcken,
får då skolle de ramla ud, där va i-den. Å ja fick en släng i
ryggen, så ja konne ente gau. Å kvingan måtte dra áu me. Så te
sist så ble de litta bättor, så to ja hänn te Ausoms-paugen. Nils Fors
(Di sa Ausoms-paugen, fåst hann va fårti aur). Ja reste söker
me tåged te Bjersjölagår, menn sin va där en bra bid å gau. Åsumspågen.

Jo får hälsenbarr, en lindrigare svordom. - Åsumspågens
rätta namn var Lars Mårtensson (1852-1902). Det var på 1890-
talet Nils Fors sökte honom i anledning av det här omtalade
olycksfallet. - Stöva ud, tömma ut, stjälpa ur. Dra au, kläda av.

Åsumspågen (forts).

Hann årdinéra nån sårts medesin - ja konne ente läsa de Åsumspågens ordinationer. resefted, de va skreved po tyska - menn når ja komm te abeteked, så konne di läsa-d. Så sa hann åmm ja trodde ad ja konne ble bra, så skolle ja nåck ble bra. Menn de skolle nåck dröja itt aur. Så den andre vintoren konne ja bära säcka ijenn.

Där va en farli hob fålk. Där va fålk ifrau både Svarje å Åsums-
pågens Närje å Dannemark. Där va itt romm, såmm jick tvart övor hused. patienter. Där sad di å vänta. Hann komm ing å jick framm å tebaga å fraugte dämm. Di lau där stongom i tvau da. Nån fick ligga där, å nån fick uded å hyra se ing.

Hann sau kånsti ud i hoeded. Hann va klog liaväll. Hann hade naturlitvis såddent bry i hoeded. Itt lided grannt ställe hade Åsums-
pågens hann. Hann hade jor, så hann hade dräng såmm skötte joren. Hann boning. hade tvau hästa.

Åsumspågen. (forts.)

Hann konne si va di ville å va di mente. Hann sa iblann: Åsumspågen
allvetande.
De jör ingen nötta, får I tror ente ad ja kann jälpa jär. Den
gången I ente tror ad ja kann, så e de ente lönt.

Når fälk ente säl konne resa, så skicka di itt kläde, såmm
skolle vad bonged åmm dåmm. Di skolle hatt ed åmm se, åmm natten
ella åmm dan. Å där sau hann po ded å sin årdinéra hann. Där va
lia många ble jolpna po de vised, såmm di, såmm reste té -en.

Fälk di tala åmm där va en spjuvor. Hann hade bonged itt Drift
med
kläde åmm kakelonen. Hann skolle naturlitvis spe -en. Så to Åsumspågen.
hann did. Hann viste ditta hära kläded. Hann sa: "Ja vill natur-
litvis ente jöra jär nån fårtréd, menn ja kann hellor ente jälpa
jär. Menn I faur lägga fyr i -en, så hann bler varm, så kanske
hann bler bra." Hann ble liasåmm arri åsse. De va bara ingmari-
hed. Hann ble så tavs-mongad, den däre.

Den sist omtalade historien, att man skickade ett kläde, som
varit bundet om en kakelugn, till Åsumspågen, tillägges också den
s.k. Vinningekvingan i Bara härad.

Om Anna Brahe. Gårdstånga hospital.

Anna Brahé honn rädde ämm hala häraded. De va visst po Anna Brahe.
sextanhondrataled ad honn rejera, tror ja nästan. Honn bodde po
Löbered. Honn rädde ämm hela sträckan (näml. ifrån Hviderup)
änna te po hinsien Löbered. Di tala ämm, ad honn hade reed po
itt aurs-föl å ringad ing allt de därnade. De to så möed, så
honn ingringa så pass möed. Honn va jo dansk. De va väll nån
danska, såmm ga na låv te ed.

Honn hade böjt spetåled. Sin har di ongorhållt ed, danskana, Gårdstånga
hospital.
änna te nu po en tjuge aurs tid. Ella komm här alltid pänga ifrau
Dannemark å hid. Di komm te Vidarp te baronen. Hann fick pänga
ifrau Dannemark. Menn hodden de va, så har hann jort se fri ifrau
ed. Hann skänkte hused te färsamlingen te ållordomshimm.

Anna Brahe, en av de förna ägarna till Hviderup. Hon donerade
medel till en välgörenhetsstiftelse, kallad Gårdstånga hospital
(Spetåled), som skulle bereda bostad, kläder och föda åt 6 gamla
underlydande under Hviderup. I underhållet deltog förutom Hvide-
rup även danska herregårdar. Det gamla "Spetåled" i Gårdstånga
är byggt av Anna Brahe 1619. Huset kvarstår ännu men blev 1926
fullständigt vandaliserat och omändrat till ett modernt ålderdoms-
hem för Gårdstånga m.fl. socknar.

Avrättningar i forna tider. Bestraffningar.

När en kommor hid te kårsväjen å tar åpp imod Nygåur, så te "Stäjle-
backen"
vänstor, precis åppad väjen, där e Stäjlebacken. Ette sagor, di på-
staur en gång så har di hatt så di har hängt fålk för. Sägnen
har gaud så, menn åmm de e nån sanning, ved ja ente. De har ente
vad i min fars tid minstenes. Di hängde fålk å ga dämm spö. i
Gårdstånga.

Menn i Dalby där hade hann sitt ed. De va de jækliaste hann Spöstraff
i Dalby.
hade sitt i sin tid. Hann skolle ha fårti par. Di fick ente slau
mer än tvau rapp me värt par. Hann hängde där, så hann to imod dämm.
Når de då va slut, så sa hann, åmm hann ente konne fau itt kvårtor
brännevin å slau po ryggen. Å di jick ing po jæssjivaregauren å
fick ed; menn hann drack ed i stället.

Om "Bänkaprästen" eller "Jedinge präst", ett bygdeoriginal.

Jo se hann ble litt kånsti te humöred. Å så snacka hann; hann va så jäkli te å snacka. Å så snart de va sönda, så många tjårkor hann konne hinga å gau te, så jick hann i dämm. Menn så rätt såmm han sad i tjårkan, så börja hann å prata. Så måtte di stöda po -en, di såmm sad hos -en, så hann te stilla. Menn hann ble allri udtjörd. Många gånga så tytte hann de va ente rätt va prästen sa.

Bygde-
original.

Nels Pärsen hedor hann; fåst di kallar -en får "Bänkaprästen" ella "Jedinge präst". Hann va snickare te yrked. Han va åsse spelemann; hann spela fiol. Hann ga konsär i tjårkan en gång.

De e många aur sin han ble så där litt kånsti. Hann va ente tosed, menn hann va vilse i hoeded.

Den ovannämnde Nils Persson, som är född 1844, bor numera å ålderdomshemmet i Gårdstånga.

Sägnen om "Bruahölen". *Gårdstunga. Första del.*

Menn ja har hört en gång, här e itt ställe här ude i auen Sägnen om
"Bruahölen".
di kallar får Bruahölen. Där skolle itt bruapar ha dansad i denn.
Spelemannen hann hade spelad, så hann konne ente stanna, å di konne Över-
ente stanna, å di dansa så di komm nör i hölen. De skolle hänt får naturligt
spel.
flere hondra aur tebaga. Åmm de e sannt, de vet i Gud. Å denn
hölen hedor Bruahölen, å de namned har de dinne dan såmm i da e.
Denn ligger i en krog, där auen jör en sväng.

Bruahölen, en fördjupning i bottnen av Getinge å, mittför
Gårdstunga prästgårds ägor.

2266

14. *Utt av Ingemar Ingess
Ber. av Nils Trulsson*

LUNDS UNIVERSITETS
FOLKMINNESARKIV

Gästolunga

Förbundet med fan. (saga).

De kann jo va desamma såmm där va en såmm fan skolle ta

Förbundet
med fan.

en gång. Hann hade jo tad -en ässe, menn di skolle sau sä ella
va i helsike de va.

Så skolle fan ha grödan, menn bara de såmm va auan ämm joren.
Så satte mannen pantåfflor. När di då skolle hösta, så fick fan
faned, så to mannen pantåfflorna. Så ble fan galen. Så te itt
anned aur så skolle fan ha roden å mannen täppen. När di då skol-
le hösta, ja då to mannen täppen, de va jo korn; så fick fan roden.

Honnt de va, så fårlóra fan. Så ble hann tje au bonen å ville
ente ha mä -en å jöra.

"De skolle vad får en tjuge aur sin, så konne ja snackad ämm
flere sånna bida, menn ja har rent glimmt -ed."

Fan med öppet a-ljud = den onde; fan med slutet a-ljud (r. 6
ovanifrån) = blast.

Gåta.

Di jick me handel får i tiden möed. Di jick me säcka po ryggen. Så komm där en te itt ställe; så sad där tre fruentimor å karda. Så skolle hann tala åmm ed, när hann komm te de andra stället. Så sa hann: De va en ryseli hob fålk där va hene. Där va så många samm sad å karda:

Gåta.

"Där va tjäringor tre
å så många te
å nie å tre å trettan,
å nie re å tie jick,
å trettan jick po kryckor."

Här många tjäringor va där då? De sa ja jo, här många där ble. Där va tre tjäringor sad å karda. Menn denn bonen hann konne ente räckna här många di va ändå.

Gåta.

Menn då kann ja si en gåta, menn där ska räckning te de: Räknegåta.

En kär komm gaunes; så mötte hann en bonke läseglytta, såmm skolle gau te prästen. Så sa hann: "Godá alla hondra." Så va där en tös sa - där va ingen va kvick å svara udan denn: "Hade vi vad en gång te så många å en hal gång te så många å en fjärendels gång å en tös te, så hade vi vad hondra."

Så va de fraugan ämm å konna räckna ud hår många di va. De e ente svaurt. En faur ta ed po en slomp. Menn ja kann jo si -ed. Di va jo trettisex.

($36 + 36 + 18 + 9 + 1 = 100$).

Gåtor.

Där va fira hörn i möllan å fira katta i värt hörn, å vär Gåtor.
katt hade fira tjällinga. Här många födor va där i möllan?

Där va ingen hade födor udan möllaren; di andre hade tassa.

Fänge jick po jonge å hörde sju tonga sänge i en kräppalös
hoeskalle.

Ja de va itt fulabo samm va byggt i en hoeskalle au en ko
ella häst ella itt anned jur; å där va onga inge, där va femm
onga inge å så di gamle, så ble di sju.

"De va bara så kallad trevlihed. A jyss, här va så många.
Ja kommor nägu ente ihu dämm. Ja e blen så glymsch nu po itt
aurs tid."

Sju tonga sänge, ett arkaistiskt uttryck = sång av sju tungor.

Ett ordspråk om Skeglingarna och dess förklaring.

De e bara sköj. De e bara får de där va nån såmm ente gad Ordspråk
om
å hälsa. Så sau di jo fålk. Så sa di: Hann bara gabar å glor Skeglingarna.
å ser me mongen. Hann e lig Skäjlingana. - De va når där va
nån såmm komm, såmm ente ville hälsa. De ortöjed hörde ja strajs
ja komm te Östorgaur. Där komm nån, såmm ente ville hälsa. Så sa
di: Hann gabar å glor å ser me mongen liasåmm Skäjlingana.

Ja har fraugt många ad, menn di har sajt de e får di där
jävra Skäjlingana di hälsar jo ente. Di e nån rektia storhárre.

En annan förklaring, se J.P. Lindborgs berättelser ifrån
Skarhult och Eva Wigströms uppteckning från omkr. 1880 i Arthur
Hazelius : Ur de nordiska folkens lif, andra delen.

Om Getinge bro, Getinge ~~krog~~ ^{backe} m.m.

Broen har blev böjd i min fars tid. Får så pramma di övor me Getinge
en pramm. Här fans ingen bro. Där va en pramm samm lau, å där va bro.
en lina samm jick tvart övor auen. Så dro di både vöjn å hästa å Landsvägs-
allt ihob te den andra sian. De va många stanns ve denne auen ad färja.
di pramma övor (De va ve Örtåfta åsse - där e itt hus di kallar
Prammhúsed). Menn här har vad bro nöre allt de ja ved.

Å väjen jick längor i västor (näml. på södra sidan av ån). Sin
jick hann äppad den brante backen. De va itt jækla jöre å komma
äpp ad den däre Jedingabacken. Po denn tiden tjörde där ryselit
me skobó; di tjörde te Long. Å många gånga to di håsor å vanta au
å satte po ögen, får di skolle konna gau, når där va glatt.

Pramm (pråm), färja. Skobó, skogsbo, bonde från Skånes skogstrakter.

Getinge krog.

I Jedinge kru där har ja vad många gånga. Där va en såmm hidde Getinge
krog.
Florin, såmm hade-d i denn tiden. Min far tjente där i många aur.
Hann va kusk. - Di hade ente udan udskänkning me brännevin å bir.
Di sålde-d i kvårtors-vis å halstób å kannevis. Di sålde i syppavis
asse. Di to tre skilling får en sypp, åmm ja kommor rätt ihu. Där va
jo rekti jæssjivaregaur. Där va fålk all tid. Där va så fullt au
jynga po gauren. Här va jo många fyllehonga, såmm jick did härifrau.
Ja kommor ihu, ad itt halt stob brännevin de kasta ente mer än femti
öre - de va tre dalor. Där va jo ente finare fålk såmm lau. Di lau
i stallana å här di konne komma.

Florin hann hanla asse me timmor å spanneaul. Åmm ja mings rätt,
så va där kråg sin hann hade slutad; honn hade-d. Där va en, såmm va
svaugor me Florin, såmm hidde Lonngren; hann hade-d litta sin.

Getinge krog (Jedinge kru) låg i Gårdstunga socken, till höger om
Getinge bro, när man kommer från Lund. Den gamla krogbyggnaden blev
riven omkring 1918, men uthuslängorna kvarstå ännu. Getinge krog inne-
hades en längre tid i förra århundradet av Chr. Florén (1807-1884),
som tillika bedrev handel å platsen.

Getinge krog och trafiken där(forts).

Lonngren hann hade handel liaväll. Sin byggde hann itt nytt Getinge
hus där. krog.

Där va en jäklit höj tagstól (näml. å den gamla krogängan).

De lau här nöre där där ligger bränne.

Skobóana di hade sanna hära tjarror me häckakroga. Där va Skog-
inga ringa,såmm di har nu. Där va bara skenor,såmm va spigada boarnas
ront åmmkring julen. åkdon.

Östergötlands
län, Finska
Sn. Gårstunga
1929

2266

22.

Mynt. J. Ingars

Mer. av Nils Trulsson
Gårstunga

Slå katten av tunnan.

LUNDS UNIVERSITETS
FOLKMINNESARKIV

Slå katten
av tunnan.

De e au-gaud får många aur sin. Ja har liaväll vad mä
å sitt på -ed. De va här bårte i Östra Gårstunga. De e ente
så många aur sin.

Di hade ejentelien ingen katt; di hade en flaska konjak
i tynnan. Di skolle ria onge den. Nu hängde honn po itt par
paula. Hästen skolle gau onge tynnan imellom paulana. Di
skolle slau,men hästen jick ella sprant. Sämme hade stora
pryla å sämme hade en plokniv. Menn denn sämm slo de rapped,
så ad flaskan ramla uded,denn hann ble kong så kallad; denn
skolle prisas hela natten så kallad ella åmm kvällen. - De
va åmm sämmaren; ella skolle de alltid va åmm fastelänn för
i tiden. Då va di po itt bonnaställe å dansa å levde té. Ja
har en bror,sämm har vad mä. De va äppe i Skäjlinge. De e
femti aur sin.

Au-gaud,"avgätt",bortlagt.

Gårdstunga. Sh.

2266

23.

Anta Hol

LUNDS UNIVERSITETS
FOLKMINNESARKIV

Uppst. J. Sjöberg

ca. 1880

Gårdstunga

Majfirande.

(Har man sjungit maj i Gårdstunga?) - De jore di ente sin Maj-
firande.
ja ble, så ja kann komma-d ihu. Ente de ja ved äntelins. Här har
ente vad nåd särskilt den fäste maj, färän social-demokraterna
ble, så di skolle hålla den fäste maj (!) - Här har ente vad nåd,
udan di skolle slau katten au tönnan ve fastelånn.

2266

LUNDS UNIVERSITETS
FOLKMINNESARKIV

24

Nils Trulsson Fors.

Västra Gårdstånga, Gårdstånga socken.

Nils Trulsson Fors, lantarbetare och husägare, är född 1861 i ett hus vid Östergård i Gårdstånga socken. Fadern var kusk. Nils Fors har varit bosatt i socknen i hela sin levnad, med undantag av en tid då han tjänade som dräng i Holmby. Sedan 1897 bor han i eget hus i närheten av Gårdstånga kyrka. Nils Fors har haft ett stort vetande i flera delar av folkminnesområdet, men på senare tid har han blivit något glömsk, beroende på försvagad hälsa. Han säger också själv: "De skolle vad får en tjuge aur sin, så konne ja snackad åmm flere sånna bida." Emellertid har han beredvilligt omtalat vad han har kunnat erinra sig av lokala traditioner och folkdiktning m.m.

2266

LUNDS UNIVERSITETS
FOLKMINNESARKIV

25.

Register.

- Sida* 1. A. Jätten Finn.
" 3. Bäckahästen.
" 5. Spökeri. (Huvudlös).
" 6. C. Jöns Levau.
" 7. Åsumspågen.
" 10. D. Anna Brahe.
" 11. Avrättningar.
" 11. Bestraffningar.
" 12. G. Getinge präst (ett bygdeoriginal).
" 13. Sägner om Bruahölen.
" 14. H. Förbundet med fan. (saga).
" 15. I. Gåtor, även räknegåtor.
- Sida* 18 I. Ett ordspråk om Skeglingarna och dess härledning.
" 19 K. Getinge bro och landsvägs-
trafiken.
" 20 Getinge krog.
" 22 N. Fastlagsfirande.
" 23 (Majfirande).

2266

LUNDS UNIVERSITETS
FOLKMINNESARKIV

J ä t t e n F i n n .

2266

LUNDS UNIVERSITETS
FOLKMINNESARKIV

B ä c k a h ä s t e n .

2266

LUNDS UNIVERSITETS
FOLKMINNESARKIV

Åsumspågen.

2260

LUNDS UNIVERSITETS
FOLKMINNESARKIV

G å t o r .

2260

LUNDS UNIVERSITETS
FOLKMINNESARKIV

Om Getinge bro och landsvägstrafiken i forna tider. Getinge krog.